

Ar saprātu pret riskiem

Reiderisma draudus var mazināt, rūpīgi gatavojot un lasot dokumentus

Rūta Kesnere

REIDERISMA problēmu Latvijas uzņēmējdarbības vidē raksturo krāpšanas gadījumi, pret kuriem jāvērsas tiesiskā ceļā, uzsver juridiskās jomas un biznesa vides eksperti.

Dažādi likuma panti

Valsts policijas (VP) Ekonomisko noziegumu apkarošanas pārvaldes priekšnieks Pēteris Bauska teic, ka VP nav precīzas statistikas par reiderisma gadījumiem, jo Krimināllikumā nav atsevišķa panta par reiderismu. Šādos gadījumos tiek piemērota atauce uz citos Krimināllikuma pantos minētiem noziedzīgiem nodarījumiem, piemēram, krāpšanu, dokumentu viltošanu, nelikumīgu mantas piesavināšanos.

P. Bauska min, ka 2016. gadā reģistrēta 201 lieta par krāpšanu lielos apmēros un 73 lietas par nelikumīgu mantas piesavināšanos. Jāteic, ka ne visos šajos gadījumos vērojamas reiderisma pazīmes. P. Bauska norāda, ka reiderismu var novērot arī atsevišķos maksātnespējas gadījumos, kur ļaunprātīgi rīkojies maksātnespējas administrators.

Kad apdraud savējie

Juristi skaidro, ka reiderisma īpatnība ir tā, ka vairumā gadījumu pretlikumīgos centienus iegūt varu pār uzņēmumu īsteno ar to saistītas personas – vai nu kāds no dibinātājiem, vai, piemēram, no valdes locekļiem – turklāt tas tiek darīts ar iepriekšēju noziedzīgu nolūku. Vēl viena reideru grupa var būt negodprātīgi kreditori, kas, aizdodot naudu, ligumā jau iestrādājuši punktus, piemēram, par iespēju pieprasīt aizdevuma pirmstermiņa atmaksu, kas ļauj pārņemt kontroli pār uzņēmumu.

Advokātu biroja *Sorainen* jurists Jānis Bite norāda, ka reiderismu parasti īsteno vai nu kāds no uzņēmuma dibinātājiem, vai no valdes locekļiem, un nereti tas notiek, viltojot dokumentus. Arī P. Bauska teic, ka reiderisms saistīts ar tādām pretlikumīgām darbībām kā krāpšana, dokumentu un zīmogu viltošana, nelikumīga dibinātāju kopsapulces sasaukšana, par to neinformējot visus uzņēmuma dibinātājus, arī kreditoru prasības viltošana, parādsaistību viltošana un apzināta nepatiesas maksātnespējas prasības iesniegšana, iesaistot vilts kreditorus.

Īpašie riski

Gan J. Bite, gan P. Bauska, tautā, vai ir kādas uzņēmumu riska grupas, kas ir īpaši jutīgas pret reiderismu, norāda, ka teorētiski reideri var vērsties pret jebkuru uzņēmumu, tāpat kā, piemēram, apzagšanas riskam teorētiski ir pakļauts ikviens birojs. Tomēr ir noteikti faktori, kas reideru uzbrukuma risku pastiprina. J. Bite kā riskantus min uzņēmumus, kuru dibinātāji pavisām izturas pret ligumiem un pilnvarām. Proti, nav ticis pārdomāts, cik plašas pilnvaras un tiesības uzņēmuma dibinātāji deleģē valdei. Savukārt P. Bauska par īpaši reiderisma riskam pakļautus uzskata lielus uzņēmumus, kuri nonākuši finanšu grūtībās, un potenciālie reideri var censties to izmantot, situāciju apzināti pasliktinot, piemēram, ar vilts kreditoru prasību parādīšanos.

▲ **REIDERU** grupa var būt negodprātīgi kreditori, kas, aizdodot naudu, ligumā jau iestrādājuši punktus, piemēram, par iespēju pieprasīt aizdevuma pirmstermiņa atmaksu, kas ļauj pārņemt kontroli pār uzņēmumu. FOTO - LETA

Reiderisma riskam pakļauti ir lielie uzņēmumi, kuri nonākuši grūtībās. Pēteris Bauska

Proti, ja uzņēmums, kuram nepieciešami finanšu resursi, nepietiekami rūpīgi izvēlas kreditoru, priekšroku dodot it kā lētām piedāvājumiem, kuru nereti izsaka kāda ošora kompānija un vēl noslēdz «valjūgu» līgumu, kurā ir punkts, ka kreditoram iespējams prasīt pirmstermiņa aizdevuma atmaksu, tad ir liels drauds, ka parādīsies centieni pārņemt uzņēmumu, skaidro L. Leitāne un arī

mušana ņemt vērā, ka šādos gadījumos ir ļoti grūti pierādīt reiderismu, jo uzņēmējs pats izvēlējies kreditoru un pats parakstījis aizdevuma līgumu.

Uzņēmumu var aizsargāt

Lai gan no dažādām pretlikumīgām darbībām, piemēram, dokumentu viltošanas, teorētiski nav pasargāts neviens, tomēr eksperti teic, ka uzņēmumiem ir iespējas reiderisma riskus minimizēt. P. Bauska ieteic uzņēmumiem izveidot maksimāli caurskatāmu dokumentu apriti un struktūru.

Savukārt J. Bite norāda, ka riskus iespējams minimizēt, vispirms jau skaidri definējot rakstveidā, kādas ir attiecības starp uzņēmuma dibinātājiem, kādi lēmumi ir pieņemami ar balsu vairākumu un kādiem lēmumiem nepieciešams vienbalsīgs lēmums. Piemēram, dibinātāju savstarpējā līgumā var paredzēt, ka jebkādu finanšu saisti-

bu uzņemšanās iespējama tikai ar vienbalsīgu lēmumu. Tāpat jurists skaidro, ka būtu jāpārdomā, kādas tiesības tiek deleģētas uzņēmuma valdei un kādus lēmumus tā drīkst pieņemt bez dibinātāju piekrišanas. Piemēram, valdes locekļiem izsniegtā pilnvarā var paredzēt, ka finansālu saistību uzņemšanās vai kapitāldaļu atsavināšana notiek tikai ar uzņēmuma dibinātāju piekrišanu.

J. Bite arī uzsver, ka nereti reiderisms iespējams tikai tāpēc, ka uzņēmuma dibinātāji nav pietiekami rūpīgi pārdomājuši, cik plašas tiesības un pilnvaras tiek deleģētas valdes locekļiem, kā arī nav precīzi noteiktas attiecības starp uzņēmuma dibinātājiem.

Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras valdes priekšsēdētājs Jānis Endziņš atgādina, ka paraksts uz līguma nav vienkārši autogrāfs, bet tam ir juridiskas sekas, līdz ar to visi dokumenti

Svarīga ir apdomība

Ar jēdzienu «reiderisms» ierasts saprast uzņēmuma pārņemšanu nelikumīgā ceļā. **Lai izvairītos no reiderisma riska**

- pirmkārt, ikvienam uzņēmuma īpašniekam vajadzētu pārlikt dokumentus un pārliecināties, vai pašā rīcībā ir dokumenti, kas apliecina īpašuma tiesības;
- otrkārt, svarīgi izraudzties tādas sadarbības partnerus, kuri ir uzticami un ar labu profesionālo reputāciju. Jāatceras, ka **jēdziens «dokumentu viltošana» dažādās valstīs tiek izprasts atšķirīgi.** Ja persona X apgalvo, ka ir tiesīga parakstīties akciju sabiedrības Y vārdā, lai arī patiesībā personai X šādu tiesību nav, tā nav godprātīga rīcība, bet ne vienmēr to traktēs kā dokumentu viltošanu.

Avots: Diena, zverinātas advokātes Kristīnes Gaigules-Sāvējas teiktais

pirms to parakstīšanas ir rūpīgi jāizlasa, turklāt ne tikai jāizlasa, bet arī jāanalizē, nereti arī piesaistot juristu, kurš varētu norādīt uz iespējamajiem slēptajiem zemēdus akmeņiem.

Zvērinātu notāru padomes Notariātu institūta direktors Gatis Litvins, runājot par pilnvarām, piemin, ka valstī būtu jāizveido vienots elektronisks pilnvaru reģistrs, jo pašlaik Latvijas biznesa vidē mēdzot būt tādas situācijas, kad jaunā uzņēmuma valde nemaz nezina, kādas pilnvaras ir izdevusi vecā valde.

Notāru iesaiste

G. Litvins pauž pārliecību, ka reiderisma riskus būtu iespējams minimizēt, ja Latvijā Komerclikumā tiktu noteikta daudz lielāka notāru iesaiste dažādos komercdarījumos, un skaidro, ka, piemēram, Igaunijas Komerclikumā paredzēts, ka uzņēmuma kapitāldaļu atsavināšana var notikt tikai ar notāra starpniecību. Notāra klātbūtnē būtu vēlama arī kapitālsabiedrību dibinātāju sapulcēs.

Šim notāru viedoklim gan nepiekrīt citi juristi. Tā, piemēram, J. Bite teic, ka pieredzējuša juridiskā biroja sastādītie kapitāldaļu atsavināšanas līgumi ir uz 50 vai pat 100 lappusēm un tos sagatavojuši juristi, kas atbilstošajā juridiskajā jomā ir specializējušies. J. Bite uzskata, ka notāriem bieži nav šādu specifisku zināšanu, līdz ar to prasība pēc formālas to klātbūtnes var būt tikai lieks sloks uzņēmējiem.

Savukārt J. Endziņš piebilst, ka visdrošākais risinājums būtu, ja notāra apliecinātu parakstu uzreiz elektroniskā vidē varētu pārbaudīt Uzņēmumu reģistrs. ●